

REPUBLIKA HRVATSKA I DOMOVINSKI RAT
1990.-1995.
MEMOARSKO GRADIVO

Knjiga 9.

Slavko Zelić

HVO U OBRANI SARAJEVA
1992.-1993.

(prilozi za istraživanje uloge HVO-a u obrani Sarajeva i BiH)

Zagreb – Mostar, 2014.

Riječ nakladnika

Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata (dalje Centar) osnovan je radi prikupljanja i sređivanja arhivskoga gradiva iz Domovinskog rata. Jedna od zadaća Centra je da, uz primarne povijesne izvore, zbog njegove iznimne važnosti za utvrđivanje i istraživanje povijesnih činjenica, prikuplja i objavljuje memoarsko gradivo – sjećanja, izjave i zapise sudionika Domovinskoga rata, kako bi informacije o tom razdoblju hrvatske povijesti bile što dostupnije istraživačima i cjelokupnoj javnosti. Iako se drži sekundarnim gradivom, bez memoarskog gradiva nije moguće u potpunosti razumjeti povijest, posebice događaje o kojima ne postoje izvori, odnosno procese o kojima su izvori oskudni. Upravo zbog navedenoga Centar je pokrenuo seriju *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. – memoarsko gradivo*. „HVO u obrani Sarajeva 1992.-1993.“ deveta je knjiga u spomenutoj seriji. Nastala je na temelju sjećanja ratnog zapovjednika brigade HVO-a „Kralj Tvrtko“ u Sarajevu i predsjednika HVO-a Sarajevo Slavka Zelića, koji u knjizi govori o djelovanju HVO-a u Sarajevu nakon početka velikosrpske agresije na Bosnu i Hercegovinu, odnosno tijekom 1992. i 1993. godine.

Zbog subjektivnog dojma izlagača, ali i vremena koje je proteklo od događaja o kojima se piše, memoarsko gradivo je podložno i manje objektivnim prosudbama i zaključcima, zbog čega treba biti oprezan u njegovu korištenju, odnosno treba ga obvezno usporediti s dokumentima te s ostalim memoarskim gradivom (primjerice, sa svjedočenjem većega broja ljudi o istom događaju ili s memoarima ostalih sudionika). Subjektivnost, toliko svojstvena memoarskom gradivu, posebice je primjetna u prepričavanju ratnih događaja, o čemu svjedoči niz primjera u historiografiji i publicistici.

Na pretjeranu subjektivnost i tendencioznost u iznošenju vlastite uloge u raznim događajima kroz memoarsko gradivo upozorili su i teoretičari usmene povijesti (znanstvenici koji se bave proučavanjem svrsishodnosti metode razgovora kao nadopune povijesnih izvora, odnosno potrebe stvaranja tzv. „oral history“). Na oprez u korištenju takvoga gradiva posebno upozorava njihovo mišljenje da sjećanje nije pasivno skladište činjenica, već aktivan proces stvaranja značenja. Također, istraživanja su potvrdila da autori memoarskog gradiva u svoje zapise često umeću i podatke koji se nisu dogodili, želeći naprosto njihovim navođenjem objasniti ili naglasiti značaj događaja. Sve to treba uzeti u obzir prilikom prikupljanja i korištenja memoarskoga gradiva. Zato je važno da prikupljeno memoarsko gradivo postane dostupno javnosti, posebice sudio-

nicima događaja o kojima se govori, kako bi se dobila povratna informacija i reakcija na moguće pogreške.

Bez obzira na takve zamke, svojstvene memoarskom gradivu, te bez obzira na moguće nedostatke i pogreške, vjerujem da ova knjiga, iako njen sadržaj neće odgovoriti na sva pitanja o djelovanju i organizaciji HVO-a u Sarajevu u ratnim 1990-im, omogućuje nove spoznaje o tome, te da će pomoći u razumijevanju složene ratne situacije u glavnom gradu Bosne i Hercegovine. Posebice zato što u hrvatskoj historiografiji o toj problematici nema mnogo radova, odnosno zato što se o sudjelovanju i žrtvi Hrvata u ratu u Bosni i Hercegovini u Hrvatskoj malo zna. Stoga je i objavljivanje ove knjige motivirano željom da se hrvatska javnost bolje upozna s djelovanjem Hrvata u Bosni i Hercegovini tijekom 1990-ih.

Osim zbog etničkih, te geostrateških i geopolitičkih razloga, rad Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata ne može se ograničiti samo na prostor unutar međunarodno priznatih granica Republike Hrvatske i zbog činjenice da se rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini tijekom 1990-ih ne može promatrati odvojeno, jer je riječ o jedinstvenom ratištu. Od nedavno, u Bosni i Hercegovini djeluje Hrvatski dokumentacijski centar Domovinskog rata u BiH, ustanova koja je po zadaćama i cilju osnivanja srodna našem Centru. Upravo zato ova knjiga je pripremljena za tisak i objavljena u zajedničkoj suradnji te dvije hrvatske ustanove.

Ovom knjigom nije prestalo prikupljanje memoarskoga gradiva o ulozi Hrvata i hrvatskih postrojbi u ratu u BiH. Stoga svi koji drže da imaju što reći o tome, mogu svoja sjećanja i zapažanja ili primjedbe na sadržaj ove knjige (neke od mogućih primjedbi već su naznačene u predgovoru knjige) dostaviti Hrvatskom memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata, kako bi ih povjesničari mogli koristiti u daljnjem radu.

Predgovor

Hrvati u Sarajevu uoči i nakon prvih višestranačkih izbora u BiH 1990. bili su politički organizirani kroz više stranaka koje su u svojim programskim dokumentima na različite načine vidjele njihovu budućnost u Sarajevu i BiH. Ipak, najveću potporu Hrvati u Sarajevu na prvim demokratskim izborima u BiH dali su Hrvatskoj demokratskoj zajednici BiH, želeći na taj način svoju sadašnjost i budućnost uskladiti sa sveukupnim interesima hrvatskog naroda u BiH.

Nakon **početka velikosrpske** agresije na Bosnu i Hercegovinu i grad Sarajevo, Hrvati Sarajeva, vojni obveznici, svoju obvezu izvršavali su u raznim postrojbama. Većina hrvatskih vojnih obveznika angažirala se u HVO-u Herceg-Bosne, jedan dio u postrojbama HOS-a, MUP-a Bosne i Hercegovine, Teritorijalne obrane i Armije RBiH, dok je jedan dio napustio opkoljeno Sarajevo izbjegavajući vojnu obvezu.

Organiziranje HVO-a Herceg-Bosne u Sarajevu nije išlo na ruku onim političkim snagama koje su buduću Bosnu i Hercegovinu vidjele kao građansku državu. Oni su utemeljili paralelni HVO, nazvan „Ključićevci“, po Stjepanu Ključiću, tadašnjem članu Predsjedništva BiH koji je HVO Sarajevo želio staviti pod svoj nadzor te ga politički usmjeriti protiv Hrvatske zajednice Herceg-Bosne, što je većini Hrvata u Sarajevu bilo neprihvatljivo. Iako je navedena skupina imala svoje planove s predsjednikom HVO-a Slavkom Zelićem, on je uspio sa svojim suradnicima napraviti jedinstven HVO grada Sarajeva te ishoditi njegovo priznanje kod Hrvatske zajednice Herceg-Bosne.

Kasnije narušeno jedinstvo hrvatskog naroda u Sarajevu i BiH te različiti politički interesi utjecajnih pojedinaca, potpomognuti bošnjačkim obavještajnim, vojnim i policijskim pritiskom doveli su do formiranja „samostalnog HVO-a u Sarajevu“ koji je bio u sastavu Armije RBiH, s različitim političkim i vojnim ciljevima od HVO-a Hrvatske zajednice Herceg-Bosne.

Domovinski rat u Sarajevu u razdoblju od travnja 1992. do prosinca 1995., zbog niza političkih i vojnih okolnosti, može se podijeliti u tri razdoblja:

- razdoblje prije međunarodnog priznanja BiH u travnju 1992. godine
- razdoblje od 8. travnja 1992. do 6. studenoga 1993. (vrijeme postojanja HVO-a Sarajevo, općinskih stožera i gradskog stožera HVO-a Sarajevo i brigade HVO-a „Kralj Tvrtko“)

- razdoblje prisilnog sudjelovanja hrvatske brigade „Kralj Tvrtko“ u sastavu I. korpusa Armije RBiH, od 6. studenoga 1993. do završetka rata u BiH.

Najvažniji događaj u razdoblju Domovinskog rata u Sarajevu od 8. travnja 1992. do 6. studenoga 1993. dogodio se 13. rujna 1992., kada je političkim i vojnim putem Armija RBiH brutalno ukinula zonu odgovornosti Hrvatskog vijeća obrane na Stupu, što je izazvalo egzodus većinskog hrvatskog naroda u ovom sarajevskom naselju. Drugi važan događaj bilo je ujedinjenje nekadašnja dva HVO-a u Sarajevu te nastavak njihovog zajedničkog vojnog i političkog djelovanja poštujući političku i vojnu nadležnost Glavnog stožera Odjela obrane HVO-a i Hrvatske zajednice Herceg-Bosne.

Treće razdoblje Domovinskog rata u Sarajevu je razdoblje kada je Armija RBiH razoružala i uhitila političko i vojno vodstvo HVO-a u Sarajevu, te pripadnike HVO-a Sarajevo uključila u novu brigadu pri I. korpusu Armije RBiH pod nazivom „Hrvatska brigada - Kralj Tvrtko“. Većina pripadnika HVO-a Sarajevo nije prihvatila navedenu brigadu kao svoju postrojbu, što će vremenom izazvati bespovratno napuštanje Sarajeva od strane dijela nekadašnjih pripadnika HVO-a.

Autor je u radu stavio naglasak na političke odnose unutar civilnog vodstva HVO-a u Sarajevu te na odnose HVO-a Sarajevo s I. korpusom Armije RBiH, dok su obrambene aktivnosti brigade HVO-a „Kralj Tvrtko“ prikazane u manjem dijelu, iako su one itekako bile značajne za obranu dijela obrambenih crta u gradu Sarajevu. Svakako je najvrjedniji dio Zelićeve knjige prikaz nastojanja autora da sačuva jedinstvo unutar HVO-a u Sarajevu. Možda u nekim dijelovima knjige ima i ponešto pretencioznosti iz želje da se naglasi uloga autora koja je nesumnjivo bila značajna u složenim ratnim uvjetima u Sarajevu, ali je to uobičajena priroda memoarske literature kojoj je u središtu pozornosti pisac, pa je tako i u Zelićevoj knjizi. „HVO u obrani Sarajeva“ je korisna i nezaobilazna knjiga za buduće istraživače Domovinskog rata u Sarajevu i BiH. Ona upućuje na značajne događaje i njihove sudionike i na taj način daje ideju i putokaz za buduće istraživanje suvremene povijesti političkih odnosa u BiH. Iako je nužno niz događaja iz Domovinskog rata u Sarajevu u budućim radovima dodatno provjeriti na temelju arhivskih izvora, ova je knjiga nezaobilazna polazna informacija te vrijedno suvremeno tumačenje niza događaja iz toga razdoblja.

Željko Raguz

Hrvatski dokumentacijski centar
Domovinskog rata u BiH